

Geographic Notion
 Vol. 22. Autumn & winter 2020
 Zanzan University
 No 157

اندیشه جغرافیایی
 سال یازدهم، شماره بیست و دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸
 دانشگاه زنجان
 مقاله شماره ۱۵۷

بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: بخش پاپی شهرستان خرم‌آباد)

مهرشاد طولابی نژاد^۱، محمدرضا پودینه^۲

چکیده

توسعه گردشگری یک راهکار مهم در جهت توسعه روستایی است که می‌تواند نقش مهمی در پایداری معیشت روستایی داشته باشد. در پژوهش حاضر به بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی پرداخته شد. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. ابزار گردآوری داده‌ها و اطلاعات پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. جامعه آماری خانوارهای روستایی بخش پاپی شهرستان خرم‌آباد می‌باشد ($N=2346$). با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای ۳۳۰ خانوار به عنوان نمونه انتخاب شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون‌های تحلیل واریانس (*ANOWA*)، رگرسیون چند متغیره و مدل تحلیل مسیر استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که بین توسعه اکوتوریسم و پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی رابطه منسجم و معنی‌داری وجود دارد. به طوری که توسعه اکوتوریسم باعث افزایش پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی شده است. بیشترین تاثیر توسعه اکوتوریسم بر معیشت پایدار مربوط به پایداری اقتصادی و کمترین تاثیر مربوط به پایداری محیطی بوده است. توسعه اکوتوریسم در روستاهای منطقه مورد مطالعه، ضمن توسعه اقتصاد محلی و پایداری معیشت خانوارهای روستایی، توسعه روستایی این منطقه را به دنبال داشته است.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، اکوتوریسم، معیشت پایدار، توسعه روستایی، شهرستان خرم‌آباد.

۱ - دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران (نویسنده مسئول).

Email: Mehrshad_t65@yahoo.com

۲ - استادیار اقلیم‌شناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

مقدمه

یکی از دلایل عقب ماندگی مناطق روستایی محدود بودن گزینه‌های توسعه اقتصادی آنها است (نیر و وایتلاو^۱، ۲۰۱۵: ۳۱۵). برای تحرک اقتصاد روستایی، فراهم کردن جایگزینی برای استفاده از منابع محلی یک امر اجتناب‌ناپذیر می‌باشد (بلک و کوبیناه^۲، ۲۰۱۸: ۸۱). با توجه به اثرات سودمند اکوتوریسم در ایجاد درآمد و اشتغالزایی، از گزینه‌های مهم برای ایجاد تغییرات مثبت در توزیع درآمد در مناطق روستایی می‌باشد (گوزمان پارا^۳ و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۲۶). اکوتوریسم به‌عنوان یکی از ارکان مهم صنعت توریسم است که توجه محققان بسیاری را به خود جلب کرده (فال‌سلیمان، ۱۳۹۰: ۲)، و به‌عنوان وسیله تولید ملی و مخصوصاً در کشورهای غیرصنعتی شناخته شده است (مورزا-ناوارو^۴، ۲۰۱۶: ۴۷۸). اغلب کشورها نیز آن را در برنامه‌های توسعه‌ی ملی خود گنجانده‌اند (خانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۲). در حوزه روستایی نیز صنعت گردشگری به یک ابزار و اولویت برای برنامه‌ریزی روستایی تبدیل شده است (کیم و جمال^۵، ۲۰۱۵: ۱۳۶۶). ایجاد اشتغال و توسعه‌ی از آثار مهمی ردشد گردشگری است (اشوینزبرگ^۶ و همکاران، ۲۰۱۸: ۲۴۱). به صورتی که این بخش ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی و ۸/۱ درصد از کل مشاغل جهان را به خود اختصاص داده است (یاوری و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۴). از آنجایی که توجه به این صنعت در ایران نیز اثرات مثبتی بر اقتصاد ملی به ویژه بر اقتصاد روستاهای گردشگری به دنبال خواهد داشت، توسعه این بخش می‌تواند اقتصاد کشور را از حالت تک محوری خارج سازد (نگهبان و همکاران، ۱۳۹۱: ۲) و مناطقی که در نظر دارد با استفاده از توسعه اکوتوریسم به تقویت توسعه محلی بپردازد، باید به اثرات آن در توسعه روستایی

-
- 1- Nair and Whitelaw
  - 2- Black and Cobbinah
  - 3- Guzman-Parra
  - 4- Marzo-Navarr
  - 5- Kim and Jamal
  - 6- Schweinsberg

توجه داشته باشد (هانگلی^۱، ۲۰۱۲: ۳۹). چون که توسعه اکوتوریسم به عنوان یکی از استراتژی‌های توسعه‌روستایی مزایای بسیاری دارد (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۳۸) و به طور قابل توجهی معیشت جوامع روستایی را سمت و سوی داده است (جنتل و مراسنی^۲، ۲۰۱۲: ۲۴). این امر از طریق ایجاد درآمد، افزایش اشتغال باعث توسعه مناطق روستایی و افزایش تنوع اقتصاد روستایی می‌گردد (اسویرز^۳ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۶). به همین خاطر توسعه گردشگری در بحث‌های توسعه پایدار روستایی می‌تواند از ارکان اصلی پایداری مناطق روستایی تلقی گردد و برای ارتقای پایداری معیشت روستایی توجه به اکوتوریسم ضروری می‌باشد. استان لرستان و به ویژه شهرستان خرم‌آباد سرزمینی با آب و هوای معتدل و کوهستانی است که برای گردشگران دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است و هرکس با هر سلیقه‌ای می‌تواند مکانی مطابق میل خود برای لذت بردن در دسترس داشته باشد؛ و در سال‌های اخیر پذیرایی بسیاری از گردشگران بوده است. با توجه کمبود گزینه‌های امرار معاش و درآمد روستاهای شهرستان خرم‌آباد، وجود پتانسیل‌های مختلف این منطقه برای جذب گردشگر، براهمیت توسعه اکوتوریسم در این منطقه افزوده است. لذا توجه به اکوتوریسم برای افزایش پایداری نواحی روستایی امری ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین در تحقیق حاضر به بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری دارایی‌های معیشتی روستاهای بخش پاپی در شهرستان خرم‌آباد پرداخته شد. سوالات تحقیق عبارت است از: چه ارتباطی بین توسعه اکوتوریسم و پایداری دارایی‌های معیشت روستاهای منطقه مورد مطالعه وجود دارد؟ توسعه اکوتوریسم در بخش پاپی بیشترین اثر را بر کدام عامل پایداری دارایی‌های معیشت داشته است؟

1- Schweinsberg

2- Gentle and Maraseni

3- Zwiers

مروری بر ادبیات موضوع

در زمینه بررسی اثرات اکوتوریسم بر پایداری معیشت سکونتگاه‌های روستایی مطالعات زیادی صورت گرفته که در ادامه برخی از این مطالعات آورده شده است. شکوری و بهرامی (۱۳۹۳) در تحقیقی به بررسی اثرات گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار در روستاهای قلعه‌نو و کلین شهرستان ری پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری بیشترین اثر را بر اقتصاد روستاییان داشته است. در کشورهای دیگر، لوریا و کورسلی^۱ (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای به بررسی اثرات گردشگری بر معیشت روستایی در رومانی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری در مناطق روستایی پایداری معیشت روستایی را به دنبال داشته است. فیترامیر^۲ و همکاران (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای به بررسی ارتباط پایداری جوامع روستایی و گردشگری روستایی در مالزی پرداخته‌اند؛ و به این نتیجه رسیدند که اکوتوریسم یکی از راهکارهای مهم افزایش پایداری سکونتگاه‌های روستایی می‌باشد. سو^۳ و همکاران (۲۰۱۶) با استفاده از رویکرد معیشت پایدار به ارزیابی تغییرات امرار معاش ناشی از گردشگری در جزایر استان شاندونگ، چین پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیدند گردشگری اثرات مثبتی بر پایداری روستاهای منطقه داشته است. پیپه جرجیو^۴ (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای به بررسی اثرات گردشگری دریایی بر برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی پرداخته و به این نتیجه رسیدند که در برنامه‌های روستایی باید به گردشگری به عنوان یکی از ارکان مهم برنامه‌ریزی روستایی و پایداری معیشت روستایی توجه ویژه‌ای داشت؛ لون^۵ و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای به بررسی اثرات اکوتوریسم جامعه‌محور بر معیشت خانوارهای روستایی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اکوتوریسم بیشترین اثر را

1- Lorio and Corsale

2- Fitri Amir

3- Su

4- Papageorgiou

5- Lon

بر درآمد و ابعاد اقتصادی معیشت خانوارهای روستایی داشته است. در ادامه به بیان رویکردها و نظریات مختلف در این زمینه پرداخته شده است.

گونه‌های مختلفی از گردشگری در جهان در حال رشد می‌باشد (رسولی‌منش^۱ و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۴۹). یکی از انواع آنها، گردشگری طبیعت محور یا اکوتوریسم است که سریعترین رشد (۱۰ تا ۳۰ درصد در سال) را در میان سایر انواع گردشگری داشته است (ناپن^۲ و همکاران، ۲۰۰۴: ۵۴۵). اکوتوریسم نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله انگلیسی به نام اسپورتینگ مگزین^۳ مطرح شد (رسولی‌منش و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۴۹). اکوتوریسم از ترکیبی دو واژه بوم‌شناسی و گردشگری تشکیل شده است (لان^۴ و همکاران، ۲۰۱۸: ۶۵). فانگ^۵ و همکاران (۲۰۱۴) اکوتوریسم را سفری مسئولانه در طبیعت و بازدید از مناطق طبیعی دست نخورده جهت لذت از طبیعت تعریف کرده‌اند. در تعریف دیگری، اکوتوریسم را شاخه‌ای از گردشگری نامیده‌اند که حفاظت از محیط زیست را ترویج نموده و از توسعه پایدار حمایت کند (جنسن^۶، ۲۰۱۸: ۱۱۷). اکوتوریسم روستایی نیز بخشی از خود اکوتوریسم می‌باشد که با هدف گردش و تفریح در مناطق طبیعی و بکر روستایی انجام شود (سو^۷ و همکاران، ۲۰۱۸: ۸). این نوع گردشگری بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده (هرلا و تیکاوا^۸، ۲۰۱۸: ۲۶) و از طریق فعالیت‌های مرتبط، برای ساکنان روستایی فوایدی به همراه دارد (دی‌وایر^۹، ۲۰۱۸: ۲۸). بیشتر محققان اکوتوریسم را با شکل‌های دیگر بازار گردشگری، مانند گردشگری مزرعه و گردشگری سبز مقایسه کرده‌اند (نوواکی^{۱۰} و همکاران،

1- Rasoolimanesh

2- Nyaupane

3- Sporting Magazine

4- Lonn

5- Fong

6- Jensen

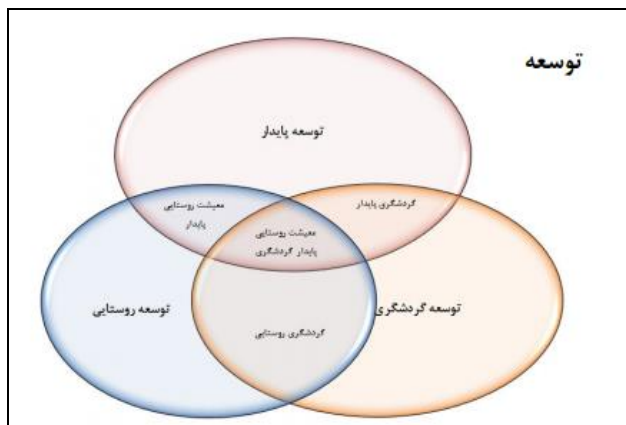
7- Su

8- Harilal and Tichaawa

9- Dwyer

10- Nowacki

۲۰۱۸: ۵۶۳). نظرات اکثریت آنها نشان دهنده این مطلب می‌باشد که توسعه اکوتوریسم به طور گسترده بر پایداری سکونتگاه‌های انسانی اثرگذار بوده (هانگ-لی، ۲۰۱۳: ۴۱) و باعث افزایش گزینه‌های معیشتی و پایداری معیشت جامعه روستایی می‌گردد (وانگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۲۴). با توجه به ارتباط توسعه گردشگری و به ویژه اکوتوریسم با پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی در این پژوهش نیز رویکرد اصلی، رویکرد معیشت پایدار می‌باشد.

شکل ۱- مدل پیوند توسعه پایدار، توسعه روستایی و توسعه گردشگری

منبع: شن، ۲۰۰۹: ۵۲

مفهوم معیشت پایدار به عنوان یکی از رویکردهای توسعه پایدار روستایی در اواخر دهه ۱۹۸۰ با هدف فقرزدایی اجتماعات روستایی به وجود آمد (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۲). معیشت پایدار شامل توانایی‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز برای استفاده از زندگی بهتر می‌باشد (ام‌بی‌وا و ترانزاب^۲، ۲۰۱۰: ۶۳۷). برخی محققان معیشت پایدار را به عنوان یک سطح از ثروت، سرمایه و جریان غذا و پول نقد که برای رفاه اقتصادی و اجتماعی لازم است، تعریف کرده‌اند (عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۵۰). برخی دیگر آن را به عنوان مالکیت یا دسترسی به منابع و

1- Wang

2- Mbaiwa and tron zab

فعالیت‌های درآمدزا می‌دانند (شن^۱، ۲۰۰۹: ۸). چارچوب این رویکرد "راهبرد بقاء روستایی" نامیده می‌شود (سجاسی‌قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۳) و شامل ادغام مجموعه‌ای از داده‌ها بر بسترهای آسیب‌پذیری، دارایی معیشتی، دگرگونی، فرآیندها، ساختارها و استراتژی‌های معیشتی، و برآیند آنها می‌باشد (چن^۲ و همکاران، ۲۰۱۸: ۳). ارزیابی پایداری معیشت در توسعه و تحول دیدگاه‌های توسعه روستایی ریشه دارد (جنتل و مراسنی، ۲۰۱۲: ۲۵). توسعه روستایی و توسعه گردشگری زیربخشی از الگوی فراگیر و اصلی توسعه است و تحول فکری مشابهی داشته‌اند (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۴۲) و به نوعی گردشگری مبتنی بر توسعه و پایداری تأکید دارد (آمارتا^۳ و همکاران، ۲۰۱۸: ۲۵۰). از توسعه گردشگری می‌توان با عنوان حافظ فعالیت‌های همه افراد و نهادها در هماهنگی با عناصر دیگر از جمله اقتصاد و محیط‌زیست و ارزش‌های فرهنگی اجتماعی یاد نمود (ایکنسی^۴، ۲۰۱۴: ۱۸۰). در بیان اسلو پیرامون اکوتوریسم به نقش آن در حمایت از معیشت پایدار، دستیابی به اهداف توسعه هزاره، آینده و کاهش قابل ملاحظه فقر تأکید شده است (ام‌بی‌وا و استرومان^۵، ۲۰۱۰: ۶۳۵). به طوری که توسعه اکوتوریسم از یک طرف منجر به ایجاد اشتغال، تعادل منطقه‌ای و توسعه‌ی مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری می‌شود (سانگ^۶ و همکاران، ۲۰۱۷: ۳). از طرف دیگر، پول و جمعیت را از مراکز تمرکز صنعتی به سوی نواحی پیرامونی و روستاها می‌کشاند (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۵) و با ایجاد منابع اقتصادی و تنوع‌بخشی به مشاغل و فرصت‌های درآمدی جایگزین برای امرار معاش جوامع محلی می‌شود (یوسیویو^۷ و همکاران، ۲۰۱۸: ۸۹۵).

1- Shen

2- Chen

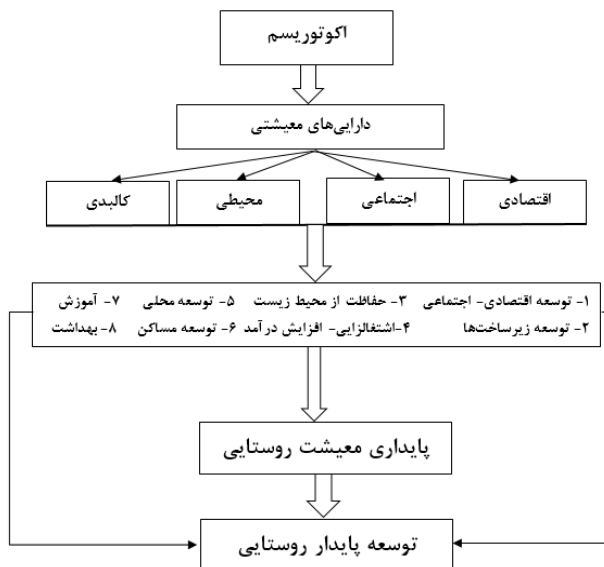
3- Amerta

4- Ekinci

5- Mbaiwa and Stroman

6- Song

7- Eusébio

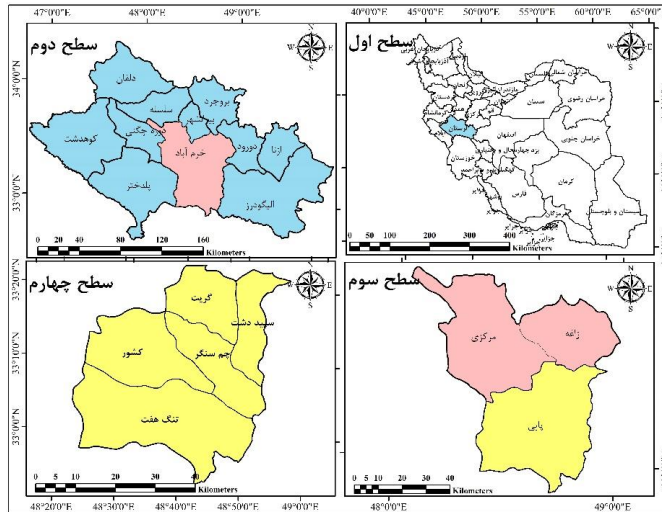

شکل ۲- مدل مفهومی پژوهش؛ ترسیم نگارندگان براساس ادبیات تحقیق؛ ۱۳۹۷

روش‌شناسی و منطقه مورد مطالعه

شهرستان خرم‌آباد در مرکز استان لرستان واقع شده که از شمال به شهرستان‌های سلسله و دلفان، از شمال‌شرق به شهرستان بروجرد، از شرق به شهرستان‌های الیگودرز و درود، از جنوب به شهرستان پلدختر و از غرب به شهرستان کوه‌دشت محدود شده است (شکل ۳). بخش پاپی یکی از بخش‌های شهرستان خرم‌آباد است که براساس سرشماری ۱۳۹۵ دارای ۱۶۸۲۵ جمعیت (۳۴۴۱ خانوار) می‌باشد. از این تعداد ۸۸۷۵ نفر (۲۳۴۶ خانوار) در ۱۲۶ روستا ساکن می‌باشند. این منطقه در زاگرس مرتفع قرار گرفته و به دلیل وجود جاذبه‌هایی چون آبشار بیشه، آبشارگریت، آبشار هفت‌چشمه و دیگر جاذبه‌های کوهستانی، بر اهمیت گردشگری در این منطقه افزوده است (شکل ۴).

شکل ۳- نقشه موقعیت دهستان منطقه مورد مطالعه، ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۷

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر روش و ماهیت، توصیفی- تحلیلی بوده است. مطالعات نظریه‌ای از طریق روش اسنادی، داده‌ها میدانی نیز از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. برای تحلیل و تکمیل داده‌ها از روش مصاحبه نیز استفاده شد. جامعه آماری، روستاهای بخش پاپی شهرستان خرم‌آباد می‌باشد (N=۲۳۴۶). برای تعیین حجم نمونه، با استفاده از فرمول کوکران ۳۳۰ نمونه محاسبه شد. بعد از مشخص کردن حجم نمونه کلی (۳۳۰ نمونه) در مرحله بعد برای مشخص کردن تعداد نمونه هر دهستان (بر اساس تعداد خانوار)، با استفاده از فرمول نسبت حجم تعداد نمونه هر دهستان نیز نمونه تعیین گردید. به عنوان مثال، حجم نمونه دهستان گریت به صورت زیر محاسبه شد.

$$\text{تعداد پرسشنامه} \times \frac{\text{تعداد خانوار دهستان}}{\text{کل خانوارها}} = \text{تعداد نمونه هر دهستان}$$

$$60 = 330 \times \frac{430}{2346} \approx 60.48$$

تعداد نمونه سایر دهستان‌ها به همین صورت تعیین شد. در مرحله بعدی تعداد نمونه روستاهای هر دهستان نیز با استفاده از همین فرمول به دست آورده شد. جدول (۱)

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیتی و تعداد نمونه دهستان‌های بخش پاپی

بخش	دهستان	تعداد روستا	خانوار	جمعیت	تعداد نمونه (خانوار)
پاپی	چم‌سنگر	۲۸	۴۱۷	۱۵۹۳	۵۹
	سپیددشت	۳۱	۹۳۸	۳۵۳۵	۱۳۲
	کشور	۲۸	۲۹۲	۱۰۹۳	۴۱
	گریت	۲۳	۴۳۰	۱۴۹۳	۶۰
	تنگ‌هفت	۱۶	۲۶۹	۱۰۶۱	۳۸
جمع	۵	۱۲۶	۲۳۴۶	۸۸۷۵	۳۳۰

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ و یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا، با استفاده از آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) و آماره فیشر، به بررسی ارتباط بین توسعه اکوتوریسم و پایداری معیشت پرداخته شد. برای بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر ابعاد پایداری معیشت خانوارهای روستایی از رگرسیون چند متغیره و مدل تحلیل مسیر استفاده شد. سطوح و مقیاس داده‌ها ترتیبی و فاصله‌ای بوده، و متغیرها هم توزیع نرمال داشتند. روایی پرسش‌نامه با استفاده از روایی محتوا سنجیده و مورد تایید قرار گرفت، که توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. به‌منظور سنجش پایایی، از یک نمونه اولیه شامل ۳۰ پرسش‌نامه پیش‌آزمون گرفته شد و میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ^۱ محاسبه شد.

جدول ۲- میزان آلفای محاسبه شده برای هر مولفه

میزان آلفای کرونباخ	تعداد گویه	دارایی‌های معیشتی
۰/۸۴	۲۶	اقتصادی
۰/۷۹	۱۹	اجتماعی
۰/۸۰	۱۰	زیست محیطی
۰/۷۷	۱۳	کالبدی
۰/۸۰	۶۸	کل

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

جدول ۳- ابعاد، شاخص ها و معرف های تحقیق

ابعاد	شاخص	گویه و معرف	
اجتماعی	بهداشتی	بهبود موارد بهداشتی، بهره‌مندی از امکانات بهداشتی، رضایت از میزان دسترسی به خدمات	
	اجتماعی	ارتباط با گردشگران، میزان حساس غرور و افتخار، میزان تقلید از رفتار گردشگران، فرصت ملاقات مردم با فرهنگ‌های مختلف، همبستگی اجتماعی فرهنگ بومی، تعامل و مبادلات فرهنگی.	
	زندگی	کاهش جرم و جنایت، میزان امکانات و فعالیت‌های تفریحی، میزان احساس راحتی و آرامش، تفریح و اوقات فراغت.	
	اجتماعی	امنیت اجتماعی	ایمنی و سهولت در تردد، امنیت اجتماعی در روستا، میزان سرقت از خانوار های روستایی.
	آموزش	دسترسی به زیرساخت‌های آموزشی، میزان سطح آگاهی و کسب اطلاعات روستاییان، بهره‌مندی از امکانات آموزشی.	
	تعلق مکانی	تمایل به مهاجرت از روستای محل زندگی، ماندگاری در روستای محل زندگی، گرایش خانوارهای روستایی به سبک و شیوه زندگی شهری.	
	اقتصادی	درآمد و پس‌انداز	ظرفیت پس‌انداز خانوارهای روستایی، میزان رضایت از پس‌انداز، ایجاد زمینه پس‌انداز برای خانوار، میزان درآمدها در بخش گردشگری، میزان رضایت از درآمد.
محلی		تنوع‌سازی اقتصاد روستایی، میزان سهولت در فروش محصولات روستاییان به گردشگران، احیا و رونق بخشی تولیدات بومی، فروش صنایع دستی.	
هزینه		میزان هزینه‌های حمل و نقل، تغییرات در قیمت زمین‌های روستا، افزایش قیمت کالا و خدمات، میزان مصرف سوخت وسایل نقلیه موتوری.	
اشتغال		تنوع فرصت‌های شغلی، رونق اشتغال فصلی، ایجاد اشتغال برای افراد بومی، میزان افزایش سطح اشتغال در بخش گردشگری، میزان جلوگیری از خروج نیروی کار از روستا، گرایش نیروی کار جوان به مشاغل دیگر.	
دسترسی		دسترسی به کالاهای مصرفی بادوام و کم‌دوام، دسترسی آسان به بازاره فروش محصولات محلی، دسترسی به حمل و نقل، دسترسی به اطلاعات سودمند برای معیشت در رابطه با اثرات گردشگری.	
زیست محیطی		کیفیت محیط	میزان آسیب به گونه‌های گیاهی و جانوری منطقه، میزان تخریب منطقه، مدیریت زباله و پسماند، زیبایی و جذابیت منطقه.
	آسیب پذیری	میزان آلودگی زیست محیطی، افزایش فاضلاب در منطقه، میزان ترافیک در منطقه، میزان آلودگی صوتی، میزان آلودگی منابع آب، میزان رها سازی زباله.	
	کالبدی - فضایی	چشم‌انداز روستا	توسعه فیزیکی روستا، افزایش الگوی معماری جدید، تغییر کاربری، شکل‌گیری کاربری‌های جدید
بافت روستا		تغییر بافت سنتی روستا، احداث معابر جدید در روستا، میزان تغییر در کالبد روستا از لحاظ ساخت و ساز، تعریض و اصلاح هندسی معابر روستا.	
مسکن		توسعه مسکن جدید، افزایش قیمت زمین های نزدیک به مکان‌ها جاذبه گردشگری، میزان افزایش قیمت خانه‌های مسکونی، میزان استفاده از مصالح بادم و مقاوم در برابر حوادث.	

منبع: شکوری و بهرامی، ۱۳۹۳، عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴، Fitri Amir et all, 2014, Songan, and Nair, 2014, Yanhua and Yong, 2016, su et all, 2016)

آلفای به دست آمده کل ۰/۸۰، که بالاتر از ۰/۷۰ است، نشان دهنده قابل قبول بودن پایایی ابزار سنجش می‌باشد (جدول ۲).

بر اساس ادبیات موضوع و بحث‌های تعاملی با روستائیان و کارشناسان گردشگری، ابعاد پایداری معیشت در چهار دسته شناسایی و تجزیه و تحلیل شد (جدول ۳).

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فردی پاسخگویان نشان داد که بیشترین فراوانی سنی پاسخ‌دهندگان ۴۰ تا ۴۹ سال بوده که ۳۷/۵ درصد از کل جمعیت هدف را شامل می‌شود.

جدول ۴- توصیف فراوانی جمعیت مورد مطالعه

مشخصات پاسخ دهنده	بیشترین پاسخگو	تعداد پاسخگو	درصد
سن	۴۰-۴۹	۱۲۹	۳۷/۵
تحصیلات	دیپلم و بالاتر	۱۶۸	۴۸/۸
جنسیت	مرد	۲۹۱	۸۴/۶
تاهل	متاهل	۳۱۴	۹۱/۳
وضعیت اشتغال	آزاد	۱۷۸	۵۱/۷

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

از نظر تحصیلات، ۴۸/۸ درصد پاسخگویان دارای مدرک دیپلم و بالاتر بوده، از نظر اشتغال نیز ۵۱/۷ درصد نمونه دارای شغل آزاد می‌باشند، از نظر جنسیت ۸۴/۶ درصد پاسخگویان مرد، و ۹۱/۳ درصد پاسخگویان متاهل بوده‌اند (جدول ۴).

ارتباط توسعه اکوتوریسم با پایداری فعالیت‌های معیشتی

برای بررسی رابطه خطی بین توسعه اکوتوریسم و پایداری دارایی‌ها و فعالیت‌های معیشتی خانوارهای روستایی بخش پایی شهرستان خرم‌آباد و در راستای سوال اول پژوهش، از تحلیل واریانس (ANOVA)، و آماره فیشر استفاده شده است. بر این اساس و با توجه به یافته‌ها، مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۹۰۰ می‌باشد که نشان می‌دهد متغیر مستقل (سولات مربوط به جاذبه‌های گردشگری و پتانسیل‌های

گردشگری منطقه) ۹۰ واحد تغییرات مربوط به متغیر وابسته (معیشت پایدار) را تبیین می کند. جدول (۵).

جدول ۵- ارتباط خطی بین توسعه اکوتوریسم با پایداری معیشت

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	اشتباه معیار
۳۱۷	۰/۹۰۰	۰/۰۹۰	۰/۵۳۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

همچنین با توجه به سطح معنی داری که کمتر از ۰/۰۱ می باشد، می توان گفت که فرضیه آزمون مبنی بر عدم معنی داری مدل رگرسیون با اطمینان ۹۹ درصد رد می - شود، لذا مدل رگرسیونی از لحاظ آماری معنی دار است که حکایت از آن دارد که بین متغیر مستقل (توسعه اکوتوریسم) و متغیر وابسته (پایداری دارایی ها و فعالیت های معیشتی) انسجام کاملاً معنادار می باشد. بطوری که توسعه اکوتوریسم در روستاهای منطقه باعث افزایش پایداری دارایی ها و فعالیت های معیشتی در نواحی روستایی شده است. لذا سوال اول پژوهش مبنی بر وجود رابطه خطی بین توسعه اکوتوریسم و پایداری دارایی ها و فعالیت های معیشتی خانوارهای روستایی بخش پایی پاسخ داده شد (جدول ۶).

جدول ۶- رابطه خطی بین توسعه اکوتوریسم با پایداری فعالیت های معیشتی

مؤلفه ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۱۰/۷۰۱	۴	۲/۶۷۵	۹/۳۹۸	۰/۰۰۰
باقیمانده	۹۵/۹۳۵	۳۳۷	۲۸۵		
کل	۱۰۶/۶۳۶	۳۴۱			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

بررسی اثرات اکوتوریسم بر ابعاد پایداری فعالیت ها و دارایی های معیشتی

برای بررسی اثرات اکوتوریسم بر ابعاد چهارگانه پایداری فعالیت ها و دارایی های معیشتی خانوارهای روستایی از رگرسیون چند متغیره و مدل تحلیل مسیر استفاده شد. یافته ها نشان می دهد که برای تمام ابعاد مقدار sig در سطح ۰/۰۱ سطح معنی دار است. همچنین مقادیر $BETA$ نشان می دهد که یک واحد تغییر در

انحراف معیار در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی به ترتیب ۰/۴۲۶، ۰/۳۳۶، ۰/۲۸۰ و ۰/۳۹۱ واحد موجب تغییر پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی روستاهای نمونه در محدوده مورد مطالعه شده است. یافته‌ها نشان داد که در این میان توسعه اکوتوریسم بیشترین اثر را بر پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های اقتصادی با ضریب بتای ۰/۴۲۶ داشته است. بطوری که با ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه درآمدزایی و به ویژه درآمد فصلی، افزایش تنوع بخشی فعالیت‌های اقتصادی روستاها (همانند فروش صنایع دستی به گردشگران، رونق صنایع دستی محلی و غیره)، افزایش قیمت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی از کشاورزی به ساخت و ساز هتل و مغازه‌ها، افزایش تنوع فرصت‌های شغلی، ایجاد اشتغال برای افراد بومی و محلی از جمله جوانان روستایی، و جلوگیری از خروج نیروی کار از روستا را به دنبال داشته و قیمت زمین‌های نزدیک به جاذبه‌های گردشگری افزایش یافته است. دومین اثر توسعه گردشگری در بخش پایی مربوط به بعد کالبدی (۰/۳۹۱) بوده است. به طوری که با توسعه اکوتوریسم در منطقه و ورود گردشگران به منطقه بیشتر زمین‌های کشاورزی اطراف روستا تغییر کاربری پیدا کرده به ساخت و ساز ویلا و سوئیت، هتل و کمپ‌های تفریحی اختصاص داده شده است.

شکل ۴- ساخت ویلا و هتل (سمت راست) و توسعه معابر (سمت چپ) (روستای بیشه)

همچنین بافت سنتی روستا تغییر پیدا کرده، معابر جدیدی در روستا احداث شده، میزان تغییر در کالبد روستا از لحاظ ساخت و ساز بوجود آمده، کیفیت و استاندارد و نمای ظاهری مساکن تغییر پیدا کرده است (شکل ۴). بعد اجتماعی با ضریب بتای (۰/۳۳۶) و بعد زیست محیطی با ضریب (۰/۲۸۰) در مرتبه‌های بعدی قرار گرفته است. لازم به ذکر است که کمترین اثر توسعه اکوتوریسم مربوط به ابعاد زیست محیطی بوده و باعث کاهش کیفیت محیط و افزایش آسیب‌پذیری روستاها شده است (جدول ۷)

جدول ۷- ضرایب اثرات توسعه اکوتوریسم بر ابعاد دارایی‌های معیشتی

ابعاد	ضریب استاندارد <i>BETA</i>	ضریب غیر استاندارد		<i>T</i>	سطح میعنی- داری
		خطای استاندارد	<i>B</i>		
عرض از مبدا	-	۰/۰۳۹	۰/۲۶۵	۶/۸۹۵	۰/۰۰۰
اقتصادی	۰/۴۲۶	۰/۰۰۴	۰/۱۶۳	۴۱/۰۲۰	۰/۰۰۰
اجتماعی	۰/۳۳۶	۰/۰۰۸	۰/۱۸۹	۲۹/۶۶۷	۰/۰۰۰
محیطی	۰/۲۸۰	۰/۰۰۵	۰/۱۴۴	۳۱/۰۸۸	۰/۰۰۱
کالبدی	۰/۳۹۱	۰/۰۰۶	۰/۱۹۲	۳۰/۶۶۱	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم هریک از ابعاد چهارگانه معیشتی خانوارهای روستایی منطقه، از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است. در این مدل ابعاد چهارگانه (اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی) به عنوان متغیرهای مستقل و پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشت خانوارها به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شد. بررسی یافته‌ها نشان‌دهنده ارتباط این ابعاد با پایداری معیشت در روستاهای منطقه شده است. اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کلی ابعاد مختلف (جدول ۸) نشان می‌دهد بیشترین اثر کلی مربوط به دارایی‌های و فعالیت‌های اقتصادی با ضریب (۰/۵۸۱) و کمترین اثر کلی مربوط به فعالیت‌های و ابعاد زیست محیطی (۰/۳۷۸) بوده است. لذا می‌توان گفت که توسعه اکوتوریسم اثرات زیادی بر معیشت پایدار روستایی داشته و توسعه گردشگری در این منطقه باعث بهبودی وضعیت اهالی شده و از

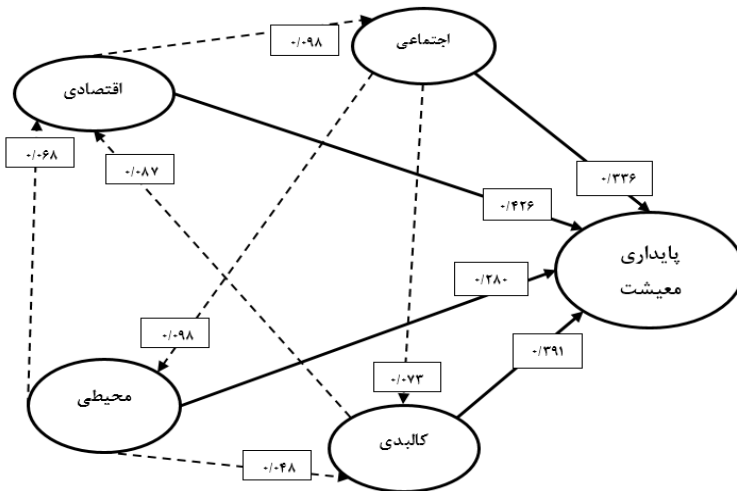
این طریق باعث بهتر شدن وضعیت اقتصادی، اجتماعی، کالبدی- فضایی در روستاهای منطقه گردیده است.

جدول ۸- اثرات مستقیم، غیر مستقیم و ابعاد پایداری معیشت

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کلی	اولویت
اقتصادی	۰/۴۲۶	۰/۱۵۵	۰/۵۸۱	۱
اجتماعی	۰/۳۳۶	۰/۰۹۸	۰/۴۳۴	۳
محیطی	۰/۲۸۰	۰/۰۹۸	۰/۳۷۸	۴
کالبدی	۰/۳۹۱	۰/۱۲۱	۰/۵۱۲	۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

در شکل (۵) نیز اثرات مستقیم و غیرمستقیم هر یک از ابعاد بر پایداری معیشت نشان داده شده است. می‌توان گفت که توسعه اکوتوریسم در روستاهای منطقه باعث افزایش پایداری معیشت خانوارهای روستایی شده و این انگیزه را برای افراد ایجاد نموده که به گردشگری به عنوان یک وسیله امرار معاش نگاه ویژه‌ای داشته باشند. همین امر به نوبه باعث ماندگاری آنان در نواحی روستایی و افزایش حس تعلق مکانی در بین خانوارهای روستایی شده است. لذا سوال دوم پژوهش نیز پاسخ داده شد.

شکل ۵- مدل تحلیل مسیر ارتباط ابعاد و عوامل با پایداری معیشت روستایی

بحث و نتیجه گیری

امروزه به دلیل چالش‌های ناشی از اقتصاد سرمایه‌داری، بیکاری، در حاشیه قرار گرفتن اقتصاد روستایی، محدود بودن گزینه‌های توسعه اقتصادی، سنتی بودن امرار معاش و درآمد خانوارهای روستایی، زمینه توجه به الگوهای جدید اقتصادی در مناطق روستایی را بیش از پیش ضروری ساخته است. به همین دلیل برای تحرک اقتصاد روستایی، فراهم کردن جایگزینی برای استفاده از منابع محلی یک امر اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. با توجه به اثرات نسبتاً سودمندگردشگری، توسعه آن بهترین گزینه برای توسعه و تحرک اقتصاد روستاهای دارای جاذبه‌های گردشگری می‌باشد. در روستاهای بخش پایی شهرستان خرم‌آباد نیز با توجه به کمبود گزینه‌های امرار معاش، عدم وجود صنایع روستایی، همچنین وجود پتانسیل‌های بیشماری چون، مناطق بکر و کوهستانی زاگرس مرتفع، جنگل‌های بلوط، وجود آبشارهای فراوان مانند آبشار بیشه، آبشار گریت، آبشار هفت چشمه و آبشار نوژیان، که این منطقه برای جذب گردشگر دارد و اثراتی که صنعت گردشگری می‌تواند بر زندگی روستاهای منطقه داشته باشد، بر اهمیت گردشگری در این منطقه افزوده است و به عنوان یکی از بهترین راهکارها برای پایداری معیشت جاگزین روستاییان می‌تواند در نظر گرفته شود. لذا در این مطالعه با توجه به اهمیت این موضوع به بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی پرداخته شد. نتایج تحقیق در زمینه رابطه بین توسعه اکوتوریسم و پایداری فعالیت‌ها و دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین توسعه اکوتوریسم و پایداری معیشت وجود دارد و توسعه اکوتوریسم در منطقه مورد مطالعه بر دارایی‌ها و فعالیت‌های معیشتی خانوارهای روستایی اثرات چشم‌گیری داشته است. بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم توسعه اکوتوریسم بر ابعاد مختلف پایداری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی در سطح روستاهای نمونه نشان می‌دهد که بیشترین اثر مربوط به بعد اقتصادی بوده است. به طوری که توسعه اکوتوریسم در منطقه مورد مطالعه بهبود

وضعیت درآمدزایی مردم محلی و به ویژه درآمد فصلی، افزایش تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی روستاها (همانند فروش صنایع دستی به گردشگران، رونق صنایع دستی محلی و غیره)، افزایش قیمت زمین‌های کشاورزی به خاطر ساخت و ساز هتل و مغازه‌ها، افزایش تنوع فرصت‌های شغلی، ایجاد اشتغال برای افراد بومی و محلی از جمله جوانان روستایی، و جلوگیری از خروج نیروی کار از روستا را به دنبال داشته است. در زمینه ابعاد کالبدی نیز نتایج نشان داد که توسعه اکوتوریسم در روستاهای منطقه مورد مطالعه باعث ایجاد تغییرات مثبتی در چشم‌انداز روستا، بافت روستا و مسکن روستایی شده است. در زمینه بعد اجتماعی نیز توسعه اکوتوریسم اثرات مثبتی در بهبود امکانات بهداشتی، افزایش تعاملات اجتماعی مردم محلی با گردشگران و افزایش تعلق‌مکانی روستاهای منطقه مورد مطالعه داشته و توسعه اکوتوریسم در روستاهای منطقه مورد مطالعه باعث افزایش پایداری معیشت خانوارهای روستایی شده است. مقایسه نتایج با نتایج مطالعات پیشین نشان داد که نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق شکوری و بهرامی (۱۳۹۳)، عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۴)، فیتز امیر^۱ و همکاران (۲۰۱۵)، چن و همکاران (۲۰۱۸)، لون و همکاران (۲۰۱۸) که معتقد به اثرات مثبت توسعه گردشگری بر معیشت جامعه میزبان بوده را تایید می‌کند.

در رابطه با یافته‌های این پژوهش، نکات زیر پیشنهاد می‌شود: الف) با دخالت دادن نظرات مردم محلی در زمینه مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری می‌توان ضمن افزایش میزان توسعه گردشگری، با استفاده گردشگری به عنوان یکی از گزینه‌های معیشتی، می‌توان چالش‌های اقتصادی و اجتماعی موجود در این منطقه را کاهش داد؛ ب) با مدیریت اصولی از گردشگری، می‌توان آثار منفی مانند اثرات زیست محیطی و تخریب منابع طبیعی آن در منطقه مورد مطالعه را کاهش داد که این امر به نوبه خود باعث افزایش حمایت مردم محلی از گردشگری می‌شود؛ ج) آگاهی

دادن به اجتماعات محلی از طریق اطلاع‌رسانی در مورد منافع گردشگری می‌تواند یک راهکارهای موثر در افزایش حمایت مردم محلی از توسعه گردشگری و در نتیجه بهره‌مند شدن روستاییان از اثرات توسعه گردشگری باشد؛ (د همچنین دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان فرآیند توسعه روستایی به اهمیت نقش گردشگری و اثراتی که می‌تواند بر زندگی خانوارهای روستایی داشته باشد توجه کافی داشته باشند؛ چون توسعه گردشگری یکی از بهترین گزینه‌ها برای دستیابی به پایداری معیشت پایدار و نهایتاً توسعه پایدار روستایی می‌باشد.

منابع

۱. جمعه‌پور، محمود؛ احمدی، شکوفه، (۱۳۹۰)؛ تاثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی: شهرستان ساوجبلاغ)، پژوهش‌های روستایی، دوره ۲، شماره ۱، صص ۳۳-۶۳.
۲. خانی، فضیله، قرنچیک، عبدالحمید، قنبری‌نسب، علی، اکبری‌سامانی، ناهید (۱۳۹۱)، نقش گردشگری در توسعه اقتصادی بازارچه ساحلی شهرستان ترکمن: پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۴، شماره ۴، صص ۱۱۱-۱۲۸.
۳. رضوانی، محمدرضا؛ اکبریان رونیزی، سعید؛ رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا، بدری، سیدعلی، (۱۳۹۰)، تحلیل مقایسه‌ای آثار اقتصادی گردشگری خانه‌های دوم با گردشگری روزانه بر نواحی روستایی، با رویکرد توسعه پایدار، مطالعه‌ی موردی: شهرستان شمیرانات، پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۴، صص ۳۵-۶۲.
۴. سجاسی‌قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره، شکوری‌فرد، اسماعیل (۱۳۹۵)، سنجش سطح دارایی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار (مطالعه‌موردی: روستاهای شهرستان تایباد)، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۱، پیاپی ۱۳، صص ۹۷-۲۱۳.
۵. شکوری، علی؛ بهرامی، شقایق (۱۳۹۳)، تاثیر گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار: مورد مطالعه، قلعه‌نو و کلین شهرستان ری. توسعه روستایی، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱-۲۴.

۶. عبدالله‌زاده، غلامحسین، صالحی، خدیجه، شریف‌زاده، محمد، شریف، خواجه‌شاهکوهی، علیرضا، (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی در استان گلستان، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ۴، شماره ۱۵، صص ۱۴۸-۱۶۹.
۷. مطیعی‌لنگرودی، سیدحسن، حیدری، زهرا (۱۳۹۱)، متنوع‌سازی اقتصاد روستاهای ساحلی با تأکید بر گردشگری صیادی (مورد: روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی سال ۱، شماره ۱، صص ۱۹-۳۶.
۸. یاورى، حسین؛ خوشنویس، مریم و الهام غلامی (۱۳۹۱). اقتصاد گردشگری: انتشارات سیمای دانش، تهران.
9. Amerta, I. Sara, I. and Bagiada, K. (2018), *Sustainable tourism development, International Research Journal of Management, IT and Social Sciences, Vol 5, No 2, pp 248-254.*
10. Black, R. and Cobbinah, P. B. (2018), *Local attitudes towards tourism and conservation in rural Botswana and Rwanda, Journal of Ecotourism, Vol 17, No 1, pp 79- 105*
11. Chen, B. Qiu, Z. Usio, N. and Nakamura, K. (2018), *Tourism's Impacts on Rural Livelihood in the Sustainability of an Aging Community in Japan, Sustainability, Vol 10, No 8, pp 1- 17.*
12. Dwyer, L. (2018), *emerging ocean industries: implications for sustainable tourism development, Tourism in Marine Environments, Vol 13, No.1 pp 25- 40.*
13. Ekinci, M. B. (2014). *The Cittaslow philosophy in the context of sustainable tourism development; the case of Turkey. Tourism Management, Vol 41, pp 178-89.*
14. Eusébio, C. Luís Vieira, A. and Lima, S. (2018), *Place attachment, host-tourist interactions, and residents' attitudes towards tourism development: the case of Boa Vista Island in Cape Verde, Journal of Sustainable Tourism, Vol 26, No 6, pp 890- 909*
15. Fitri Amir A, Abd Ghapar A, Salamiah. Jamal A, Najiah Ahmad K, (2015), *Sustainable tourism development: A study on community resilience for rural tourism in Malaysia, Procedia- Social and Behavioral Sciences. Vol 168, pp 116 – 122.*
16. Fong, F. S. Chiun, L. Peter, S. Nair V, (2014), *The impact of local communities' involvement and relationship quality on sustainable rural tourism in rural area, Sarawak. The moderating impact of self-efficacy, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol 144, pp 60 – 65.*
17. Gentle. P and Maraseni. T. N, (2012), *Climate change, poverty and livelihoods: adaptation practices by rural mountain communities in Nepal, Environmental Science & Policy21, Vol 15, No 1, pp 24- 34.*

18. Guzman-Parra. V. F, Quintana-Garcia. C, Benavides-Velasco, C. A, and Jose Roberto Vila-Oblitas, (2015), *Trends and seasonal variation of tourist demand in Spain: The role of rural tourism*, *Tourism Management Perspectives*, Vol 16, pp 123–128.
19. Harilal, V and Tichaawa, T. M. (2018), *Ecotourism and Alternative Livelihood Strategies in Cameroon's Protected Areas*, *Euro Economica*, Vol 37, No 2 , pp 1- 26.
20. Hung Lee. T, (2012), *Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development*, *Tourism Management*, Vol 34, pp 37- 46.
21. Hung Lee. T, (2012), *Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development*, *Tourism Management*, Vol 34, pp 37- 46,
22. Jensen, S. (2018), *Is Growing Urban-Based Ecotourism Good News for the Rural Poor and Biodiversity Conservation. A Case Study of Mikumi, Tanzania*, *The Environmental Crunch in Africa*, Vol 4, No 3, pp 113-135
23. Kim. S and Jamal. T, (2015), *The co-evolution of rural tourism and sustainable rural development in Hongdong, Korea: complexity, conflict and local response*, *Journal Journal of Sustainable Tourism*, Vol 23, No 8-9, pp 1363-138.
24. Lonn, P. Mizoue, N. Ota, T. Kajisa, T. and Yoshida, S. (2018), *Evaluating the Contribution of Community-based Ecotourism (CBET) to Household Income and Livelihood Changes: A Case Study of the Chambok CBET Program in Cambodia*, *Ecological Economics*, Vol 151, pp 62-69.
25. Lorio M, Corsale A, (2010), *Rural tourism and livelihood strategies in Romania*, *Journal of Rural Studies*, Vol 26, pp 152- 162
26. Marzo-Navarro. M, Pedraja-Iglesias. M, and Lucia Vinzón, (2016), *Development and Validation of the Measurement Instruments of the Determinant Elements of Integrated Rural Tourism*, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol 40, No 4, pp 476-496.
27. Mbaiwa, J. E. and Stroman, A. (2010). *The effects of tourism development on rural livelihoods in the Okavango Delta, Botswana*, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol 18, No 5, pp 635-656.
28. Nair. V, Whitelaw. A. P, (2015), *Redefining Rural Tourism in Malaysia: A Conceptual Perspective*, *Journal Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol 20, No 3, pp 314- 337.
29. Nowacki, M. Kowalczyk-Anio, J. Królikowska, K. Pstrocka-Rak, M. and Awedyk, M. (2018), *Strategic planning for sustainable tourism development in Poland*, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, Vol 25, No 6, pp 562- 567.
30. Nyaupane, G. P., Morais, D. B., and Graefe, A. R. (2004). *Nature-based tourism constraints: A cross-activity comparison*. *Annals of Tourism Research*, Vol 31, No 3, pp 540- 555.

31. Rasoolimanesh. S. M, Ringle. Ch. M, Jaafar. M and Ramayah. T, (2017), *Urban vs. rural destinations: Residents' perceptions, community participation and support for tourism development*, *Tourism Management*, Vol 60, pp 147- 158.
32. Schweinsberg, S. Darcy, S. and Wearing, S. L. (2018), *Repertory grids and the measurement of levels of community support for rural ecotourism development*, *Journal of Ecotourism*, Vol 17, No 3, pp 239-251.
33. Shen, F., (2009), *Tourism and Sustainable Livelihoods Approach: Application within the Chinese context*, Ph.D. thesis, Lincoln university.
34. Song. Z, Pratt. S, and Wan. Y, (2017), *Core self-evaluations and residents' support for tourism: Perceived tourism impacts as mediators*, *International Journal of Tourism Research*, Vol 9, No 1, pp 1- 11.
35. Su. I, Huang. S and Huang. J, (2016), *Effects of Destination Social Responsibility and Tourism Impacts on Residents' Support for Tourism and Perceived Quality of Life*, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol 2, No 1, pp 1 –19
36. Wang, C. Zhang, Y, Yanga, Y. Yang, Q. Kush, J. Xu, Y. and Xu, L. (2016). *Assessment of sustainable livelihoods of different farmers in hilly redsoil erosion areas of southern China*, *Ecological Indicators*, Vol 64, No 4, pp 123-131.
37. Zwiars, S. Markantoni, M. and Strijker, D., (2016), *The role of change- and stability-oriented place attachment in rural community resilience: a case study in south-west Scotland*, *Community Development Journal*, Vol 51, No 4, pp 2- 20.